

nam, vt sic, dicitur relatio in facto esse; & terminum iam productum præsupponit: at vero relatio prout in tali, vel tali fundamento: scilicet prout in potentia productiua; inductiua; & eductiua; seu, quod idem est, relatio in fieri; & est relatio dicens formaliter, ad, inferi; & est relatio productiua, seu actus terminum producendi: quia licet relationes in facto esse sint posteriores fundamento & termino: vt communiter de relationibus dicitur; cæterum relationes in fieri; licet sint posteriores fundamento (hoc enim omnibus relationibus est commune) non tamen sunt posteriores termino; sed priores, prioritate naturæ, tanquam viæ; & tendentia ad illum.

4. Nota.

Quarto notandum: quod hæc duplex relatio in fieri, & in facto esse habet suum fundamentum aliquomodo diuersum: fundamentum enim relationis in fieri est ipsa potentia nuda, sine alia actione præuia, quæ sit dispositio ad illam; at fundamentum relationis in facto esse est ipsa potentia præsupponens actionem præteritam, tanquam præuiam dispositionem: & intelligo potentiam; vt est realitas à subiecto formaliter distincta, & absoluta: vt tenet Doctor in quarto, distinct. 6. quæst. 10. lit. l. nam cum tali actione præsupposita dicitur fundamentum remorum effectiuum talis relationis: licet in recipiendo respectu vtriusque fundamentum proximum appelletur.

5. Nota.

Quinto notandum: quod in potentia actiua triplex relatio fundari potest: prima est perfectiui ad calefactiui ad calefactibile: & ratio fundandi hanc relationem consistit in quadam proportione inter vtrumque: nam sicut passiuum consistit in hoc, quod est posse recipere formam ab agente: quod posse est fundamentum in passio: sic actiuum est posse illam in illo causare; & hæc relatio proprie est extrinsecus adueniens: vt optime Herrera in primo, disp. 8. quæst. 4. & si ad hoc prædicamentum pertinet: vt Arist. 5. Metaph. insinuare videtur: tunc calefactiuum, & calefactibile sumuntur large, pro producente, & producto: vt docet Doctor in 4. distinct. 13. quæst. 1. Secunda relatio fundatur in potentia actualiter causante formam: & ratio fundandi huius est ipsa potentia nuda considerata: vt diximus. Tertia tandem est principij actiui ad effectum, quem iam produxit: & ratio fundandi istius est ipsa potentia cum præsuppositione præteritæ actionis: quæ sicut cõcurrit ad fieri ipsius: ita ipsa præsupposita dicitur ratio eius fundandi. Et ad prædictas relationes reducuntur omnes alie, quæ aliquomodo actionem potentiam respicientem præsupponunt: siue sit actio potentie naturalis; siue artificialis; siue portiois; siue potentie naturalis dominandi, &c.

1. Conclus.

Dicendum primo, iste secundus modus relationum realium est optime traditus, & ab alijs essentialiter distinctus: patet autoritate Philosophi: & ex dictis.

2. Conclus.

Dicendum secundo, Relationes omnes istius generis sunt reales, & mutue, quantum est ex propria ratione: & omnes sunt disquparantia. Prima pars patet, quia extrema illarum mutuo sunt ad inuicem ordinabilia: ergo sunt relationes mutue, & in vtroque extremo reales.

Secunda pars etiam constat: quia fundamenta sunt diuersa in extremis: in vno enim est potentia actiua: in alio passiuæ: ergo in vtroque consurgunt relationes diuersæ rationis, & denominationis: ac per consequens disquparantia.

ARTIC. VIII.

An tertius modus relationum sit recte assignatus?

PRO parte negatiua sic argumentor primo, hic tertius modus non distinguitur a primo: ergo. Probo antecedens: nam duplum, & dimidium sunt relatiua primi modi: & tamen duplum mensuratur dimidio: igitur primus & tertius modus coincidunt: ergo, &c.

1. Argum.

Secundo, sensus & sensibile sunt relatiua huius modi: vt vult Arist. & tamen sunt secundi modi: ergo secundus, & tertius modus non distinguuntur: probo minorem ex quarto Metaph. vbi dicitur: quod sensibile est motiuum sensus: quod confirmatur à Doct. quæst. 3. prolog. lit. D. sed inter motiuum, & mobile est relatio secundi modi: quia est ibi actio, & passio: ergo, &c.

2. Argum.

Tertio, Relatiua huius modi sunt secundum dici, & transcendentalia: ergo. Probo antecedens: tum per Doct. in 1. distinct. 30. q. 2. lit. F. vbi ait: relationem creaturæ ad Deum esse huius modi, quæ; vt patet: est transcendens. Tum etiam, quia scientia; v. g. est qualitas: ac tandem quia hæc est opinio Henrici quodlib. 2. quæst. 4. & aliorum: ergo, &c.

3. Argum.

Quarto, Relatiua huius modi sunt mutua: ergo necessario sunt primi, vel secundi modi. Antecedens est sententia Caietani; & probatur: scilicet, vt sic, refertur ad scibile, vt sic; & e cõtra: sed quidquid realiter refertur ad aliud; & aliud ad illud; est relatiuum mutuum: ergo, &c.

4. Arg.

Pro intelligentia notandum primo, ex Doct. 5. Metaph. quæst. 13. & quæst. 13. quodlib. lit. N. quod relatio huius modi non est actu mensuratiua ad mensuram actu mensurantem: quia cum mensurare sit, intellectum de aliquo per aliquid certificari; relatio consurgens inter mensuram, & mensuratum actu, necessario est relatio rationis: quia consurgit inter extrema actualiter cognita, & quæ mutuo se respiciunt: Sed relatio, quæ ad hunc modum spectat est relatio mensurabilis: hoc est, apti nati mensurari ad mensuram, id est aptam natam mensurare. Vbi mensura non sumitur pro illa; quæ est passio quantitatis motilis: sed pro illa, quæ est quantitas perfectionis, à qua mensurabile dicitur dependere dependentia imitationis, siue participationis: quia eius entitas, & perfectio per illam innotescit: exemplum patet in scientia, & obiecto: scientia enim, vt participat perfectione ab obiecto (nã vt dependet ab obiecto tanquam à causa fundat relatione mutua secundi modi) dicitur mensurabilis per illud; fundatque ad ipsum relatione reale, cuius fundamentum est ipsa entitas absoluta scientiæ: & ratio fundandi est ipsa de-

1. Nota.

sa dependetia perfectionis: quod nõ euenit e cõuerso: nam obiectum non esset aptum scientiæ perfectionem mensurare; nisi scientia ab illo realiter dependeret: siue nisi scientia realiter dependeret ab obiecto in participando ipsum; siue participando illius perfectionem: & ideo in obiecto tantum est relatio rationis ad scientiam: & idem de reliquis mensuris dicitur.

2. Not.

Secundo notandum: quod præter distinctionem relationum à fundamentis desumptam, aliud discrimen inter hos modos assignat Arist. 5. Metaph. tex. 20. his verbis: ea igitur, quæ ad aliquid per numerum dicuntur, atque potentiam, omnia hoc ipsum sunt ad aliquid; quod vnumquodque ipsum, quod est, cuiuspiam dicitur esse: sed non hoc ipso, quod ad aliud dicitur: at mensurabile; & scibile; & intelligibile ad aliquid ex eo dicuntur: quia ad quodcumque ipsorum aliud dicitur. Ex quibus verbis clare constat; relationes primi, & secundi modi esse mutuas, & reales in vno quoque extremo; attamen relationes huius tertij modi esse non mutuas: id est, alterum extremum: scilicet terminum; esse relatiuum non relatione reali ipsi inhaerente: sed tantum relatione rationis, à qua intrinsece relatiuum dicitur: realiter vero tantum habet terminare relationem mensurabilis.

1. Nota.

Tertio notandum: aliud esse dicere; ad omnem relationem huius prædicamenti requiri terminum realem: & aliud; ipsum terminum realem habere in se relationem realem, qua ad suum correlatiuum referatur: nam primum certum est apud omnes: secundum autem est falsum: quia accidit termino; vt terminus est; quod referatur & sit relatiuum: terminare enim solum esse terminum alicuius relationis abstrahendo ab hoc, quod sit relatiuum. Vnde bene potest terminus esse realis; quin in se habeat relationem realem, qua referatur: & si talis relatio requiritur; est per accidens: cum terminus, vt sic, ad suam rationem formalem termini illam non requirat.

1. Conclus.

Dicendum primo, modus iste tertius relationum est optime ab Aristot. insinuatus: & ab alijs duobus essentialiter distinctus. Hæc est Doct. in primo, distinct. 30. quæst. 2. & 5. Metaph. quæst. 13. & probatur: tum autoritate Philosophi. Tum, quia relationes huiusmodi distinctam habent rationem fundandi: distinctamque fundamentum: ac denique quia respiciunt terminum sub distincta ratione alia, ab aliarum relationibus relationum: ergo.

2. Conclus.

Dicendum secundo, omnes relationes huius generis sunt ex intrinseca ratione sua nõ mutue: hoc est, reales ex parte mensurabilis; & rationis ex parte mensurantis. Hæc est Doct. vt supra; & distinct. 35. quæst. 1. §. potest dici ad quæst. & statuitur contra Caietanum: & probatur: quia relationes huiusmodi ex intrinseca ratione sua dicunt dependentia vnus ab alio, quod reciproce non dependet: ergo fundamentum proximum istius modi solum est in mensurabili; nõ vero in mensura, quæ præcise ex ratione sua solum dicit: vt sit id, ad quod aliud ordinatur: non tamen ipsa ad aliud; ob idque à nonnullis diuersi

ordinis nuncupatur.

3. Conclus.

Dicendum tertio, termini istarum relationum; v. g. obiecta scientiarum: non dicuntur relatiua realia per relationes reales alterius extremi, quas terminant: hæc est Doct. in primo, distinct. 30. quæst. 1. §. contra primum. Et probatur: relatio scientiæ intrinsece est ordo ad scibile: ergo nequit esse ordo ad scientiam: alioquin haberet duos terminos adæquatos essentialiter distinctos: atque adeo duas essentias.

Secundo, ab vnica forma specie vnicus prouenit effectus formalis adæquatus: ergo & ab vnica relatione vnicus tantum prouenit modus referendi, & vnus rationis; ergo non potest eadem relatio ad terminos formaliter oppositos referri: nec diuersis subiectis conferre denominationes relatiuas essentialiter distinctas.

Tertio, ex tertio notabili denominatione terminatiua non est ex se relatiua: aliter enim de quavis relatione hoc posset affirmari: Scita patet extrinsece denominaretur talis per filiationem intrinsece filium denominantem: quod est falsum: ergo, &c. Et hæc conclusio statuitur contra nonnullos oppositum asserentes.

4. Conclus.

Dicendum quarto, Relationes istius modi sunt prædicamentales: hæc est communis contra Henricum, & probatur: tum autoritate Aristot. tum, quia istæ relationes ex propria natura extremorum mensurabilium proficiscuntur; quibus pendant ab ipsis mensuris; eisque ad illa per se referuntur: possuntque extrema esse sine illis.

Ex quibus patet; ad hoc genus pertinere relationes omnes, quibus potentia; habitus; scientia; sua obiecta respiciunt præcise sub ratione mensuræ, & puri termini: nam si illa sub ratione causæ respiciant; tunc fundant relationes secundum diuinitatem per Doct. 5. Metaph. q. 11. §. pro 4. conclusione: & q. 13. & in 1. distinct. 32. q. 1. & ad aliam quæstionem. Relatio etiam imaginis ad imaginatum teste Doct. in 1. dist. 3. q. 10. & quodlib. 1. §. & relatio signi naturalis ad suum signatum; etiam sunt huiusmodi; &c.

Ad primam

Ad argumentum ad primam relictam solutione Antonij Andreae in 5. Metaph. q. 17. dicentis argumentum non cõcludere: quia relationes primi modi fundantur super vnitatem præcise de genere qualitatis: quod falsum esse iam ostendimus: aliter respondeo negando antecedens: ad probationem dico: quod duplū & dimidiū formaliter sunt primi modi: at vero materialiter possunt relatione huius modi fundare: sicut de relationibus, quando alias fundant, diximus. Et per hoc ad secundam, nam sensus immediate tantum respicit actus; & actus respicit obiectum: & vt sic hunc tertium modum constituunt: non enim implicat: vt relatiua vnus modi ab alterius modi relationibus denominentur.

Ad secundam

Ad tertiam

Ad tertium, nego antecedens: ad probationem dico, quod Doctor appellat eas relationes istius modi non quoad entitatem; sed quoad modum: nam quoad entitatem sunt realiter in prædicamento fundamentorum: vt patet ex ipso in secundo, distinct. 1. quæst. 5. quoad modum vero dicuntur istius generis, quia similem denominationem habent. Ad illud de scientia

tia dico: quod scientia est nomen relatiuum: & quoad absolutum est qualitas: & ut denominatur à relatione mensurabilis pertinet ad hoc genus.

*Ad quartum.*

Ad quartum, nego minorem: non enim ad hoc genus requiritur, ut terminus referatur: sed ut præcise terminet: & hoc tantum postulat scibilitas in obiecto.

## ARTIC. IX.

*An definitio relatiuorum recte ab Arist. assignetur?*

*1. Nota.*

**G**radatim ad præcipuum Scopum huius questionis peruenimus: & quia ne gatiua pars argumentis in textu positus tuadetur sufficienter: pro intelligentia notandum primo, quod duplex traditur ab Arist. definitio relatiuorum in capite isto: altera secundum Platonem, & Antiquorum mentem: alia secundum placitum proprium: prima sic se habet: ad aliquid talia dicuntur, quæcunque ipsum, quod sunt, aliorum dicuntur: vel quomodolibet aliter ad aliud: id est: ad aliquid, seu relatiua dicuntur; suple ab Authoribus antiquis; quæcumque hoc ipsum, quod sunt, aliorum dicuntur, id est: cum alijs construuntur sub habitudine genitiui casus: vel quomodolibet aliter ad aliud: hoc est: referuntur sub habitudine alterius casus obliqui.

Ex qua definitione sic explicata infert Arist. aliquam substantiam esse relatiuum huius prædicamenti: ut caput, quod ad aliud dicitur: caput enim nequit exacte explicari, nisi per hoc, quod sit alicuius capiti capiti: & multa accidentia quoque per ordinem ad aliud explicantur: unde ex assignata definitione sequitur confusio in prædicamentis.

Quare Antiquorum definitione reiecta suam statuit dicens: ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum esse est ad aliud quodammodo se habere: quæ definitio sic intelligi debet: ad aliquid; seu relatiua sunt ea entia, quorum esse est aliud respicere quodammodo, id est, sub habitudine alicuius casus obliqui: & differt à prima, per ly ad aliud se habere: nam prima, per ly dicuntur, omnia, quæ per aliud explicabantur, comprehendebat: vero hæc secunda, per ly habere, tantum comprehendit ea, quorum natura est aliud respicere, ut terminum purum.

*2. Nota.*

Secundo notandum ex Doct. in præsentia in solutione ad primum, & secundum, quid definitio in hac definitione non est ipsa relatio in abstracto; siue sit abstracta à subiecto; siue à fundamento; siue à proprijs indiuiduis vel inferioribus; nec quatenus est ratio referendi vnum ad aliud: nec etiam definitio est illud, quod referatur: nec aggregatum ex utroque; cum sit ens per accidens, cuius non est definitio: sed est ipsa relatio in concreto; quatenus connotat fundamentum, seu subiectum. Itaque illud, quod denominatur à forma huius prædicamenti: non prout per nomen significatur: sed prout concernitur:

& ipsa forma; prout per se significatur cum concernentia ad subiectum: est definitio in hac definitione: sicut in omnibus accidit concretis: & definitio ponitur in plurali: vel quia relatio semper inter duo reperitur: vel quia forte plurale pro singulari accipitur.

Tertio notandum ex quæst. precedente, §. 3. *Nota.* ad primum istorum potest dici: quod relatio est inter omnia entia ens debilissimum: cum sit sola habitudo duorum: & ita minime est cognoscibilis in se; noscibilior autem est, secundum quod informat ea, quorum est habitudo. Unde ad determinandum de relatione conueniens fuit determinare de relatiuis: præsertim cum ex eorum cognitione; siue definitione; siue ex proprietatibus, possit haberi cognitio relationis: quia si relatiui esse est ad aliud se habere: proportionaliter relatio est forma, secundum quam hoc se habet ad aliud. Similiter; si relatiua dicuntur ad conuertentiam: relatio est forma, secundum quam aliqua ad conuertentiam dicuntur: & sic de reliquis proprietatibus dicatur.

Nec inferas ex hoc, relationem secundum se non esse generalissimum: est enim tale per ordinem ad sua inferiora: licet hic per ordinem ad subiectum, quod connotat, diffiniatur. Quomodo a item coordinetur hoc genus, dicemus post quando de relatione per ordinem ad terminum egerimus.

Dicendum: notificatio relatiuorum ab Arist. tradita est conueniens, ac sufficiens: hæc est communis cum Doct. in præsentia: & probatur: definitio indicans naturam rei; prout in se est: bona, ac conueniens est: sed hæc est huiusmodi: ergo. Probo minorem: quia per illam innotescit nobis relatiua esse formaliter ad aliud: ita ut sine tali ordine intelligi nequeunt: ergo, &c.

*Conclusio.*

## QVÆST. III.

*Utrum relatiua sint simul natura?*

*Videntur autem ad aliquid simul esse natura. &c. cap. eod.*



**D**e quarta proprietate quaeritur: utrum relatiua sint simul natura? quod non videtur: quia secundum Porphyrium, genus refertur ad speciem; & est conuerso: sed hæc non sunt simul natura: quia illud est prius naturaliter, à quo non conuertitur subsistendi consequentia: huiusmodi est genus: quia à specie ad genus

*Cap. le spe cie.*

genus tenet consequentia: & non est conuerso: igitur, &c. Consimiliter potest argui fere in omnibus intentionibus relatiuis ad inuicem: ut de prima substantia; & secunda: de vniuersali; & particulari.

*Ca. de differentia.*

Item, secundum Porphyrium, Sortes senex differt à seipso pueri: sed differentia est quædam relatio: igitur Sortes senex, & Sortes puer referuntur ad inuicem: sed hæc non sunt simul natura. Ita potest argui de omnibus, quæ non sunt eadem: sed ordinata ad inuicem, quoad istas relationes, differentia, & diuersitas.

*Hic in littera.*

Item, scibile, & scientia, referuntur ad inuicem: & non sunt simul natura: quia destructo scibili, destruitur scientia; & non est conuerso. Similiter de sensu, & sensibili, ut arguit Aristot. quia destructo sensibili destruitur corpus animalis: licet non corpus, ut genus in genere substantia: vel ut est in genere quantitatatis: quia destructo corpore animalis, destruitur sensus: quia sensus est in corpore, ut in subiecto; & si sit in anima, ut in principio, vel causa: igitur à primo ad vltimum, destructo sensibili, destruitur sensus: sed non est conuerso: quia sensus destruitur, destructo animali: sed destructo animali, non oportet sensibile destrui: possunt enim illa manere adhuc: ex quibus est animal: quia sunt naturaliter priora animali.

*Tex. com. 20.*

Isto modo contingit arguere de omnibus relatiuis secundum tertium modum, qui ponitur in 5. Metaph. scilicet, quæ referuntur; ut mensura; & mensurabile; & est conuerso.

Item, pater dicitur relatiue ad filium: & pater potest manere destructo filio: igitur non sunt simul natura: probatio minoris: tum quia destructo isto filio, potest alius filius manere, ad quem potest pater dici. Tum, quia destructo filio, possibile est nullam mutationem fieri circa subiectum paternitatis: sed impossibile videtur, formam talem prius existentem in subiecto postea non esse in subiecto: nisi subiectum mutetur: ergo impossibile est paternitatem prius existentem in isto postea non esse in isto propter solam destructionem filij: igitur, destructo filio, manebit iste pater; sicut prius. Tum, quia pater dicitur eo quod genuit: impossibile autem est eum, qui genuit,

non genuisse: quia omnis propositio vera de præterito est necessaria: igitur impossibile est eum, qui aliquando est pater, postea non esse patrem: necessario igitur pater manet, etiam destructo filio.

Itē, prius, in quantum prius, refertur ad posterius, in quantum posterius: & causa, in quantum causa, refertur ad causatum: sed prius, in quantum prius, non est simul natura cum posterio: neque causa cum causato: igitur neque omnia relatiua sunt simul natura.

Itē, relatiua secundum genus sunt per se relatiua: quia in eorum per se intellectu sunt eorum genera, secundum quæ referuntur: & non habent alia correlatiua, quæ correlatiua generum: sed correlatiuum generis est simul natura cum genere, quod est prius naturaliter speciei: igitur, & illud correlatiuum est prius naturaliter speciei: igitur, &c.

*Ad oppositum est Aristoteles.*

Itē omnia relatiua dicuntur ad conuertentiam per ipsum in tertia proprietate: id est, secundum mutuam dependentiam: igitur neutrum est prius altero: quia qua ratione, hoc esset prius illo; eadem ratione, & est conuerso, illud prius isto: cum mutuo dependeat: & ita idē respectu eiusdem esset prius, & posterius: quod est inconueniens.

Ad quæstionē dicendum: quibus illa relatiua, quæ mutuo per se referuntur: ita quod vnius esse sit ad aliud se habere: & est conuerso; sunt simul natura propter rationē Arist. quia posito vno, ponitur reliquum; & est conuerso: & destructo vno, destruitur reliquum; & est conuerso: Si tamen sint relatiua per accidens, vel non per se relatiua mutuo; non oportet; quod sint simul natura. Per accidens relatiua sunt, quæ non secundum suas formas dicuntur ad inuicem: & non mutuo dependentia, quorum vnum secundum propriam formam dependet ad aliud; & reliquum est conuerso secundum suam formam non dependet ad ipsum: cuiusmodi sunt, quæ referuntur; ut mensura, & mensurabile ad inuicem: scientia enim per se dicitur ad scibile: sed scibile non ad scientiam; nisi quia scientia ad ipsum, secundum Arist. 5. Metaph. cap. de ad aliquid.

Ad rationes: ad primam dicendum: quod intentiones generis, & speciei, referuntur ad inuicem, & sunt simul natura: sed, quod subest intentioni generis; non in quantum ei attribuitur illa

*Tex. com. 20.*

*De intentione.*